

שיעורים בעין אי"ה ברכות פרק א'

רש"י

2

1

גלייה. רבי יוסן לדרעיה: נפל נהורא. שהיה זשרו מנהיק שיפה היה מאד כדאמר' נהשוכר את הפועלים (דף פ"ד): אי משום תורה. שלא למדת הרנה כרלוני: אחד המרבה. לענין קרננות שניה נשלהי 10 מנחות (דף קי.) נאמ' צעולת בהמה ריח ניחוח וצמנחה ריח ניחוח ללמדך שאחד המרבה וכו': אי משום מווי. שאיך עשיר: על דא ודאי קא בכית. על זאת ודאי יש לך נככות:

3

רש"י

רבי אלעזר חלש, עאל לגבי רבי חזא דהה קא גני בבית אפל, גלייה לדרעיה ונפל גהורא, חזייה דהה קא בכי רבי אלעזר, א"ל אמאי קא בכית אי משום תורה דלא אנשת, שנינו אחד המרבה. ואחר הממעטי ובלבד שיכוין לבו לשמים, ואי משום מווי לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות. אי משום בני דין גרמא דעשיראה ביר. א"ל להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא, א"ל על דא ודאי קא בכית, ובכו תרווייהו. אדהכי והכי אמר ליה חביבין עליך יסורין, אמר ליה לא הן ולא שכון. אמר ליה הב לי ירך, יהב ליה ידיה ואוקמיה. רב הונא (הווי ליה ת' דני דחמרא איתקוף) [תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא], עאל לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן, [ואמרי לה רב אדא בר אבהו ורבנן], ואמרו ליה ליעיין מר במיליה, אמר להו ומי חשידנא בעיניכו, אמרי ליה מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא. אמר להו איכא [מאן] דשמעי עלי מלהא לימא, אמרי ליה הכי שמיע לך דלא יהיב מר שבישא לאריוסיה, אמר להו מי קא שביק לי מידי מיניה הא קא גניב ליה כוליה, אמרי ליה היינו דאמרי אינשי בתר גנבא גנוב וטעמא טעים, אמר להו קבילנא עלי דיהיבנא ליה. איכא דאמרי הרר חלא והוה חמרא, ואיכא דאמרי אייקר חלא ואזרבן בדמי דחמרא:

לעייין מר במיליה. יפספס צמעטיו: איכא דשמעי. אס יש כנס ששמע עלי דבר שאני צריך לחזור כי יודיעני: שבישא. חלקו צמורות הגפן שמוכין מהם בשעת הזמיר ומנא (צ"מ דף קג.) כשם שחולקין בין כך שולקין 10 צמורות וצקנים. שריגיס מפורגס ששין: מי שביק לי מידי מיניה. וכי אינו משוד צעייכס שהוא גנוב לי הרבה יותר מחלקו: בתר גנבא גנוב וכו'. הגונב מן הגנב אף הוא קועס טעם גניבה

4

לו. א"ל להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא. כי הגוף ברוב בני האדם יש בו עכירות ורע אלא שהנפש מרוממתו ומשמרתו, ע"כ אין לחוש על מה שמתבלה כדי שיהי מתוקן לעתיד, כהתוך כסף בתוך כור. אבל ריו"ח ששופריה העיד על האור האלקי שהי חופף גם על גופו, שהי גופו וך וטוב, וכו התעצמה הצורה השכלית בחמרו, ע"כ בכו על האי שופרא דבלי בעפרא. ואולי י"ל דנקשר זה עם מה דאמרי' אדהכי והכי א"ל חביבין עליך יסורין, כי תכלית היסורין היא למרק את הגוף ולהפכו לטוב. 10 ע"כ כשדברו והתבוננו על מעלת הגוף הטוב שריו"ח נתברך בו, א"ל חביבין עליך יסורין למרק ג"כ שיהי גוף שלך כתכלית הזיכוך. וע"ז ענה אותו, לא הן ולא שכון, כמש"כ לעיל, שיותר היו רוצים לתקן הכל ע"י עבודתם הבחירית, מהתיקון שבא ע"י יסורין שהם מעשה שמים.

5

לח. רב הונא הו"ל ת' דני דחמרא כו', איכא דאמרי הדר חלא והוי חמרא, וא"ד אייקר חלא וקם בדמי חמרא. זה פשוט דלא עביד קוב"ה נס בלא צורך, כי השי"ת רוצה בקיום הטבע, א"כ כשיש כנס צורך לעשות ליראיו, אז למעוטי בניסא עדיף. והנה יש מיעוט בכמות ומיעוט באיכות, ובוה פליגי מהו ראוי יותר למעט, איכות הנס אע"פ שעי"ז יתגדל בכמות, או כמות הנס אע"פ שעי"ז יתגדל באיכות. והנה החזרת החומץ לייך היא נס גדול באיכותו, שאינו בסדר הטבע כלל. אבל הוא קטן בכמות, שאינו מתפשט כ"א על אלה הת' דני חמרא של הצדיק. 10 אבל באייקור חלא וקם בדמי חמרא, הוא נס קטן באיכות, שהולך ע"פ דרכי הטבע, אבל הוא גדול בכמות שהרי הוא צריך להתפשט על הרבה ענינים, עד שיגיע שיתייקר החלא בדמי חמרא, וס"ל לא"ד דיותר טוב למעט איכות הנס אע"פ שמתגדל בכמותו.

רב הונא הו"ל ת' דני דחמרא כו', איכא דאמרי הדר חלא והוי חמרא, וא"ד אייקר חלא וקם בדמי חמרא. זה פשוט דלא עביד קוב"ה נס בלא צורך, כי השי"ת רוצה בקיום הטבע, א"כ כשיש כנס צורך לעשות ליראיו, אז למעוטי בניסא עדיף. והנה יש מיעוט בכמות ומיעוט באיכות, ובוה פליגי מהו ראוי יותר למעט, איכות הנס אע"פ שעי"ז יתגדל בכמות, או כמות הנס אע"פ שעי"ז יתגדל באיכות. והנה החזרת החומץ לייך היא נס גדול באיכותו, שאינו בסדר הטבע כלל. אבל הוא קטן בכמות, שאינו מתפשט כ"א על אלה הת' דני חמרא של הצדיק. 10 אבל באייקור חלא וקם בדמי חמרא, הוא נס קטן באיכות, שהולך ע"פ דרכי הטבע, אבל הוא גדול בכמות שהרי הוא צריך להתפשט על הרבה ענינים, עד שיגיע שיתייקר החלא בדמי חמרא, וס"ל לא"ד דיותר טוב למעט איכות הנס אע"פ שמתגדל בכמותו.

6

[שם] תניא

אבא בנימין אומר, על ב' דברים הייתי מצטער כל ימי, על תפילתי שתהא לפני מטתי, ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום. [על תפילתי שתהא לפני מטתי], מאי לפני מטתי, אילימא לפני מטתי ממש, והאמר רב יהודה אמר רב (ואמרו לה) [ואיתומא] ריב"ל (ואמרו לה במתניתא נא, אבא בנימין אומר) מנין להתפלל שלא יהא רבר חוצץ בינו לבין הכותל, שנאמר (ישעיה לז) "ויסב חזקיהו פניו אל הקיר והתפלל אל ה'". לא תימא לפני מטתי אלא אימא סמוך למטתי. ועל מטתי שתהא נתונה [בין צפון לדרום], דאמר רבי חמא בר' חנינא ואמרו לה אמר רבי יצחק, כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין ליה בנינים זכרים, שנאמר (תהלים יז) "וצפונך תמלא בטנם וישבעו בנינים". רב נחמן בר יצחק אמר אף אין אשתו מפלת נפלים, כתיב הכא [וצפונך] תמלא בטנם" וכתוב התם (בראשית כה) "וימלא ימיה ללדת [והנה תומים בבטנה]". תניא אבא בנימין אומר שנים שנכנסו להתפלל וקדם א' מהם להתפלל ויצא ולא המתין לחבירו, טורפין לו תפלתו בפניו, שנאמר (איוב יח) "טורף נפשו באפו הלמענך תעוב ארץ", ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר (שם) "ויעתק צור ממקומו", ואין "צור" אלא הקב"ה שניא' (דברים לב) "צור ילדך תשי". ואם המתין לו מה שכרו, [דף ו] אמר רב (אסי) [ויסין] בר' חנינא זוכה לברכות הללו, שנא' (ישעיה מח) "לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וגו'":

10

7

סמוך.
למטתי. כל ימי נזהרתי
שלא לעשות מלאכה ושלא
לעסוק בתורה כשעמדתי
ממטתי עד שאקרא ק"ש
ואתפלל [וכתבו] נחמסוס

שמואל לעסוק בתורה קודם התפלה: צפון לדרום. ראשה ומרגלותיה זה לנפון זה לדרום. ונראה צעיי שהשכינה נמזרת או נצמרת לפיכך נכון להסב דרך תשמיש לרוחות אחרות: וצפונך. לשון נפון וסיפיה דקרא ישבעו בנינים: תמלא בטנם. ממלא ימי הריוס: טורף נפשו באפו. לך אומר אשר גרמת לטורף נפשך [באפך] [צפונך] ומאי הנפש זו תפלה כמו שנאמר (שמואל א א) ואשפוך את נפשי לפני ה': הלמענך תעוב ארץ. וכי סבור היית שצפונך שילאם [מנצח] והנחת חברך) תסתלק השכינה ועוזב את חברך המתפלל לפניו: לוא הקשבת. לשון הממנה היא: למצותי. בשביל מצותי (שצויתי) [אשר צויתין] לגמול חסד:

עין אי"ה

8

מא. תניא אבא בנימין אומר שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין לחבירו טורפין לו תפלתו בפניו. ההערה בזה שהמתפלל אין תפילתו רצויה כל זמן שתהי' כונתו רק הנאת עצמו ותועלתו בתפילה. ע"כ זה שאינו ממתין על חבירו הוא אות ממנו שלא שם טובת חברו אל לבו כלל בתפילתו, ע"כ טורפין לו תפילתו בפניו, וגורם לשכינה שתסתלק מישראל, שאין השכינה שורה כ"א ע"י השלום האמיתי, דהיינו שידרש כל אחד טובת חברו, בין הרוחנית ובין הגשמית.

10

לט. תניא אבא בנימין אומר, על שני דברים הייתי מצטער כל ימי, על תפילתי שתהא לפני מטתי. כי בשינה האדם משוקע בחומריות, מפני שהרצון השכלי סר ממנו, וכח המדמה לבדו פועל בו. ע"כ רוח הטומאה שורה על הגוף עד שצריך להעבירו בנטילת ידים. והיינו כי אף שאפשר לשלמי המעלה שיהיו פועלים בשכלם בשנתם בהשגות רמות למאד, כנודע מקדושי עליון הרבה שזכו לזה, היינו מצד הנשמה, אבל על הגוף אין הנשמה פועלת בשעת השינה. והנה ההבדל בין פעולת התורה לפעולת התפילה על האדם, שהתורה מרוממת את שכל האדם וממילא מודקק הגוף. אבל התפילה בעיקרא, תעודתה לרומם את הכח המדמה שהוא כח הגוף, והוא מכון מאד לרומם רצון הגוף לדברים נשגבים וקדושים, ע"כ ראוי להתאונות שתהי' התפילה סמוך למטתו, כדי לתקן מיד בתפילה את החסר בגוף [מצד] טבע השינה. ומפני שעיקר התפילה היא לתקן קדושת הגוף, משו"ה נקראת חיי שעה'.

10

11

מב. ואם המתין מה שכרו, אר"י בר' חנינא זוכה לברכות הללו, לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך. כתבתי במ"א בפ"י דחז"ל¹, הרואה נהר בחלום ישכים ויאמר פסוק זה, "הנני נוטה אליה כנהר שלום"², שנהר מורה על אחרות הכללית. שהמים אין להם פירוד מוחשי, חלק מחלק כמו יסוד העפר. ע"כ הרואה נהר רואה שלו, כדאי' שם בפ' הרואה. ע"כ בהיותו ממתין על חברו, הוא מורה שאינו מכון בהנאת עצמו כ"א תועלת חברו, והיינו תועלת הכלל כולו. ע"כ הוא מתברך בברכה של "ויהי כנהר שלומך", שיהי' שלומו נמשך ג"כ מברכה של הכלל כולו, וזכות הרבים תהי' מסייעתו.

מ. ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום. הצפון מיוחס את הכוחות הגשמיים וגבורת הגוף, "מצפון זהב יאתה"¹, והוא מקום הרע, שמקור כל רע בחומר כדברי הרמב"ם ז"ל במורה הנבוכים², ודרום³ אל הכוחות השכליים הרוחניים. והנה ראוי לכל אדם להשתדל בקיום המין, באופן שיהי' הנולד חזק בגופו, גם בשכלו, ולא יפנה כ"א לשכל בלבד עד שיהי' הגוף נפסד ונחשל, כי הגוף צריך הוא להיות כלי אל השלמות האמיתית, וצריך האדם לימוד גדול בהעמדת כוחותיו ותשוקותיו באופן מגביל האמצעי. והי' מצטער שלא יהי' צריך להיות נוטה לקצה האחד גם בזה הענין, שהעמידה על האמצע קשה בו עד מאד.

9

לט. 1. שבת י א. מ. 1. איוב לו כב. 2. ח"ג פ"י. 3. ב"ב כה ב. 4. "הרואה שיחכים ידירם". מב. 1. ברכות נו ב. 2. ישעיה סו יב.